UDSATTE UNGE I OVERGANG TIL VOKSENLIVET

AF STINE TANKRED LUCKOW, SOCIOLOG

Artiklen tager afsæt i en konkret efterværnsprojekt. Den undersøger, hvad der skal til for at skabe en god overgang for anbragte børns indgang til voksenalderen – et skifte, der kan være både brat og kritisk.

NÅR ANBRAGTE UNGE fylder 18 år markerer det et mærkbart skifte i deres liv. Det er et skifte, hvor den unge forlader et børne- og ungdomsliv og i stedet formelt set entrerer et voksenliv. Det kan være en større eller mindre omvæltning, alt efter om den unge skal afslutte sin anbringelse og stå på selvstændige ben og flytte i egen bolig. For alle unge gælder det, at de oplever at blive myndige, og i det hele taget at vilkårene for deres tilknytning til det sociale system ændrer sig mærkbart. En forandring, der primært bunder i at de unge går fra at være tilknyttet et børn- og ungesystem og loven om social service til i stedet at høre til voksensystemet og loven om aktiv socialpolitik.

Når en person flytter sig fra en livssituation til en anden, og der er tale om en tids-specifik overgang, så kaldes det med et sociologisk begreb også for *transition* (Heinz 2009:4). Transitionsprocesser fra en livssituation til en anden kan være kritiske, da der sker et opbrud, hvor den unge skal finde sig til rette i en ny situation under nye betingelser. Det er derfor en sårbar tid, som for nogle unge kan betyde større eller mindre omveje, og hvor en øget støtte potentielt kan hjælpe de unge til at blive på det spor, de ønsker. Når anbragte unge fylder 18 år gennemgår de en transition, der både er social (de flytter sig fra at være 'ung' til socialt set at være 'voksen') og formel (de flytter sig fra et forvaltningsområde og lovgivning til et andet). Det er en transition, der traditionelt opleves svær og sårbar af både de professionelle og af de unge, og det er netop en anerkendelse af, at de unge har behov for støtte i overgangen, som er til grund for, at vi i dag tænker i efterværnsindsatser.

Som det blandt andet fremgår af SFI's vidensopsamling 'Efterværn for tidligere anbragte unge' (Mølholt m.fl., 2012), oplever hovedparten af anbragte unge en række udfordringer i årene efter anbringelsen. Det gælder særligt i forhold til at få adgang til og varetage en uddannelse eller et arbejde, at administrere økonomi og at opnå en stabil boligsituation. De unge har ofte oplevet komplicerede opvækstvilkår og kan i deres ungdomsår have dårligt psykisk helbred, misbrug eller anden risikoadfærd. Den professionelle opgave er derfor mangefacetteret, og udfordringerne har ledt til, at man i både politiske, professionelle og forskningsmæssige kredse er optaget af, hvordan de 'svære overgange' for anbragte unge kan gøres lettere.

EN SAMARBEJDSMODEL MED FOKUS PÅ TVÆRFAGLIGHED

I denne artikel præsenteres et efterværnsprojekt, der på mange måder lader til at kunne forbedre den sociale indsats omkring anbragte unges overgang til voksenlivet. Projektet, der foreløbig er introduceret i fire kommuner, omhandler en tværfaglig samarbejdsmodel, hvor professionelle og personer i den unges netværk samles i en samarbejdsgruppe omkring den unge. Således sætter forskellige fagprofessionelle et hold omkring den unge og følger den unge fra 15-års alderen til den unge fylder 23 år. Det gælder sagsbehandler, en person fra den unges anbringelsessted, en eventuel biologisk forælder eller anden pårørende, repræsentanter fra UU, jobcenter og eventuelt uddannelsessted eller arbejdsplads. Samarbejdsgruppen tager udgangspunkt i at støtte den unge med at opnå uddannelse eller beskæftigelse og skal også have øje for de øvrige forhold, den unge har brug for støtte til.

Ved på et tidligt tidspunkt inden anbringelsens ophør at samle alle relevante aktører i et hold omkring den unge er hensigten at forberede overgangen bedst muligt og at afbøde det bratte og kritiske skift, som 18-års-alderen ellers kan udgøre. Intentionen er, at samarbejdsgruppen som et 'erstatningsnetværk' rummer alle aktører med relevans for den enkelte unge og handler koordineret og rettidigt med udgangspunkt i den unge. Der afholdes som minimum møder når den unge er 16, 17½ og 18½, hvor hele samarbejdsgruppen samles, men der kan også løbende indkaldes til møder, hvor enten de alle eller udvalgte personer deltager. Hensigten er, at gruppen som et sikkerhedsnet skal kunne træde hurtig til, hvis den unge for eksempel oplever problemer med sin uddannelse,

boligsituation eller andre forhold, der påvirker den unges trivsel. SFI har stået for en midtvejsevaluering af samarbejdsmodellen, der også går under projektnavnet 'Vejen til beskæftigelse og uddannelse' (Se Socialstyrelsens hjemmeside). Evalueringen bygger på individuelle interview og fokusgruppeinterview i fire projektkommuner (Fredericia, København, Roskilde og Gentofte kommune) med fagprofessionelle, projektledere og unge (Luckow m. fl., 2013).

HVAD MODELLEN KAN BETYDE I PRAKSIS

I følgende afsnit gennemgås overordnet de mekanismer, som et forbedret tværfagligt samarbejde kan lede med sig. Der er tale om *bridging* mekanismer, der tematisk kan opdeles i tre, og de gennemgås efterfølgende i hvert sit afsnit og suppleres med interviewudsagn fra de fagprofessionelle, som har deltaget i evalueringen. Derefter gennemgås visse kontekstforhold, som betinger og udgør rammen for samarbejdsmodellens virkerum.

Bridging the gap: En samarbejdsmodel som denne kan bidrage til, at både de professionelle og de unge bedre formår at bridge the gap. Det kan forstås på flere måder:

- For det første kan et forbedret tværfagligt samarbejde medvirke til, at der internt i kommunerne – bag kulisserne – arbejdes på at overkomme organisatoriske og kulturelle kløfter mellem afdelinger og forvaltninger. Der eksisterer ofte uklare forestillinger om, hvad der er hinandens ansvarsområder, og det kan betyde, at de unge bliver en brik i et organisatorisk spil, hvor ansvaret skubbes rundt blandt parter.
- For det andet i forhold til at skabe bedre overgange, når de unge forlader børne- og ungesystemet og entrerer voksensystemet. Interviewmaterialet viser, at 'gabet' – eller forskellene – mellem de to systemer dels er formelt i form af et skifte mellem lovgivninger, og dels er kulturelt i form af et skifte i forvaltningsblik på, hvilken borgerrolle den unge skal indtage. Formelt overgår de unge, som tidligere nævnt, fra lov om social service til lov om aktiv socialpolitik. På et mere kulturelt plan overgår de unge fra et børnesystem, hvor der i varieret omfang ydes omsorg og 'tages hånd om', til et voksensystem, hvor de unge forventes selvstændigt at tage ansvar for deres tilværelse.
- For det tredje lancerer en samarbejdsmodel som denne – i kraft af en tværfaglig samarbejdsgruppe og inddragelsen af forskellige aktører – en platform, hvor gabet mellem de unge og for eksempel uddannelsessystemet søges gjort lettere overkommeligt. Forskning peger på, at skolegang og uddannelse er en helt central faktor for anbragte børn og unges videre livsforløb. Ifølge Vinnerljung, Berling og Hjern (2011) bør skole- og uddannelsespræstationer ses som den primære determinant for anbragte børn og unges livschancer, og der er derfor god ræson i at skærpe skole- og uddannelsesindsatsen i så høj grad som det overhovedet er muligt.

Disse tre bridging – mekanismer står helt centralt i samarbejdsmo-

STINE TANKRED LUCKOW
er uddannet sociolog og ansat ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd i afdelingen Børn og Familie. Hun forsker i forskellige temaer indenfor området udsatte børn og unge, særligt med fokus på børn og unge anbragt udenfor hjemmet. Derudover beskæftiger hun sig med forskellige aspekter af socialt arbejde, blandt andet hvordan der opstår og trækkes på nye vidensformer i socialt arbejde.
stl@sfi.dk

dellen og udgør således samlet en platform for et forbedret samarbejde og brobygning på tværs – både for de professionelle og de unge.

OPBYGNING AF TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE

"Det, som er det rigtigt gode ved det her (red. samarbejdsmodellen), det er, at der er enormt mange fordomme forvaltningerne imellem, og at de dælme bliver nedbrudt godt og grundigt på mange måder." (UU-vejleder)

Hvis vi ser nærmere på den første bridging-mekanisme i modellen, så adresserer den det interne samarbejde mellem aktører i kommunen. Processen, hvor de forskellige fagprofessionelle får sat ansigt på hinanden til møderne og lærer hinandens arbejdsområder at kende, betyder, at der bliver nedbrudt en række sejlivede forestillinger om, hvad der er de andre afdelingers arbejdsopgaver og ansvar. Blandt de kommuner, som har deltaget i undersøgelsen lykkedes det tværgående samarbejde i varieret grad og tempo. I nogle kommunale systemer er det en sværere opgave end i andre, og det hænger blandt andet sammen med, om der tidligere har været kultur for samarbejde på tværs, eller om det er helt nye erfaringer, de skal gøre sig. Det afhænger også af, hvor tydeligt ledelsen prioriterer og markerer, at medarbejderne skal bruge de fornødne ressourcer på at få et tværfagligt samarbejde op og køre. I en af kommunerne forklarer projektlederen, hvordan samarbejdet til tider kan være svært:

"Mange af projektets udfordringer har også været de kulturelle barrierer, vi skal bryde ned. Hele det kulturelle og afstemningsforventning om, hvad er det, de andre gør." (Projektleder)

Vidensopsamlinger om efterværn fra både Danmark og Norge viser, at der ikke er klare retningslinjer for, hvilke myndighedsafsnit der har ansvar for de unge inden og efter, at de fylder 18 år (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Mølholt m.fl., 2012). Denne uklarhed betyder, at ansvaret skubbes rundt, og at der samtidig opstår forestillinger blandt fagpersonerne om, hvad der er de andre afdelingers opgave. Når fagpersonerne på tværs samles i en samarbejdsgruppe, konfronteres de med deres forståelser af hinanden – det er en proces, der giver udfordringer, men som også kan løse op for nogle ikke særligt konstruktive forestillinger. En faglig konsulent fra børne- og ungeområdet udtaler sig om samarbejdet på tværs:

"Noget af det, jeg synes er rigtigt godt (red. ved samarbejdsmodellen), det er … man kan godt henfalde til som rådgiver på børne- og familieområdet, at man siger: "Ham her, han er godt i gang, og han skal bare videre". Hvor man faktisk fratager sig selv muligheden for at få den foldet ud tværsektorielt. Fordi det kan godt være, jeg siger, at ud fra mit lille firkantede lovområde, der går det godt. Jeg synes faktisk, det er ret vigtigt, at jeg får koblet nogle andre på, der med afsæt i deres lovområde kan sige: "Jamen, kan vi hjælpe yderligere her?". Det kan godt være, det ikke er en sag for voksen, og så tager jeg den bare tilbage igen, men jeg synes faktisk, det er vigtigt, at de kompetencer, der ligger i de andre afdelinger, faktisk kommer ind og giver deres besyv med. Mine kompetencer er på børn og familie og ikke på sociale handicap, voksen eller jobcenteret. Det skal jeg ikke kloge mig på." (Faglig konsulent, børne- og familieforvaltning)

> "Det er derfor en sårbar tid, som for nogle unge kan betyde større eller mindre omveje"

Når samarbejdsmodellen organisatorisk set kommer til sin ret, åbnes der for vidensdeling på tværs og for, at de kompetencer, der er til stede i de forskellige afdelinger, kan komme bedst muligt i spil. En familieplejekonsulent udtaler sig om, hvordan den hidtidige kultur for tværgående samarbejde har været mere sporadisk:

"(Red. :Samarbejdsmodellen) skubber lidt til kulturen, tænker jeg. Som familieplejekonsulent, der har vi ansvaret for en del af det i forhold til skole og følge op på skoledelen, og så stopper det jo, når de unge er ude over deres skolepligt. Nogle gange har vi været med til møder, men ikke systematisk, og jeg tænker, at det skubber til kulturen, at for eksempel UU-vejlederen er på, og pludselig er vi tre." (Familieplejekonsulent)

At skubbe til kulturen og på sigt ændre en organisationskultur er ikke gjort med et fingerknips, Det kræver ledelsesmæssig styrke og engagement at nedbryde sådanne kulturelle kløfter og at ændre samarbejdsformerne:

"I princippet er det ikke kun et spørgsmål om faglig spar-

ring, men endnu mere en organisationskultur, der skal ændres. Og der er det ledelse, så det batter. (…) Vil man banke gamle strukturer ned og starte noget nyt op?"(UU-vejleder)

På papiret er en samarbejdsmodel som denne en metode, der samler et antal parter til en række samarbejdsmøder. I praksis er samarbejdsmodellen mere end som så – det er også et opgør med kommunernes organisationskultur og med de forestillinger, som faggrupperne har om hinanden. Det kalder på ledelsesmæssig opmærksomhed og prioritering, da det involverer tid at medarbejderne går fuldt ind i forandringsprocessen.

AT SKABE GODE OVERGANGE

Hvis vi ser nærmere på modellens anden bridging funktion mellem forvaltningssystemer, så udtrykker flere af informanterne i denne undersøgelse et ønske om at tilbyde de unge nogle 'ordentlige overdragelser', som traditionelt opleves svære. Det er de unges ofte manglende personlige netværk, som gør, at de fagprofessionelle ønsker at være kontinuerte fagpersoner, der tager ansvar og sørger for, at de unge får nogle ordentlige overdragelser. Denne bridging-mekanisme læner sig op ad den foregående, men handler mere om, hvordan overgangen mellem systemerne ved det 18. år kan gøres bedre. Det er i visse aspekter en kulturel overgang i forhold til, hvordan den unge bliver mødt, men grundlæggende set er denne bridging-mekanisme af formel karakter - et skifte i krav og lovregler. En UU-vejleder forklarer om den virkelighed, der kan møde de unge, når de overgår fra børne- til voksensystemet:

"Der er massiv forskel på familieafdelingens tilgang til motivation og så jobcenterets ret og pligt. Hvis de unge i familieafdelingen har været vant til: "Du skal finde din motivation", "Mærk efter, hvad har du lyst til?" og så pludselig kommer over i jobcenteret! Hvad sker der her, ikke? Der bliver man nødt til at accelerere noget i gang. De bliver nødt til at vide, at der kommer et pres udefra på et tidspunkt. Og hvordan tackler man hele den proces, uden at de løber skrigende bort eller bliver selvmordstruede?"(UU-vejleder)

Der består en opgave i at forberede de unge på de ændrede krav, som møder dem, når de eksempelvis overgår til jobcenteret og skal leve op til aktiveringsregler og lignende. En af undersøgelsens informanter, en projektleder fortæller, at samarbejdsmodellen har givet de professionelle en større bevidsthed om, hvordan de griber dette temposkifte an, fra et regelsæt før det 18. år til et andet regelsæt efter det 18. år. Den kulturændring, som skiftet bærer med sig, betyder, at der sker en ændring i, hvordan fagpersonerne taler med de unge, men også i, hvad de taler med de unge om. På et tidligt tidspunkt tages der fat i spørgsmål om den unges ønsker for fremtiden hvad angår uddannelse og beskæftigelse:

"Familieafdelingen kontra voksenafdelingen eller beskæftigelse, der er rigtig stor forskel. Der er mange unge, der har oplevet, at man i familieafdelingen nurser dem lidt og ikke er så kravsættende. Hvor de så nogle gange får et chok, når de bliver 18 og kommer over i voksenafdelingen, for så er der nogle helt andre regler, der gælder. Der tror jeg, det her er med til at bløde det lidt op, i og med at vi har lidt mere fokus på uddannelse og beskæftigelse og tænker lidt mere samme tanker som på den anden side af broen. Forhåbentlig bliver det lettere på sigt for den unge at være i den overgang." (Projektleder)

Hvis de professionelle i fremtiden skal blive bedre til at bygge bro mellem børne- og voksensystemet, bør der være fokus på, hvordan overgangen mellem regelsættene forberedes og udlignes bedst muligt. Her kan et tidligere fokus på uddannelse og beskæftigelse være en måde, hvor overgangen gøres mere glidende. Det, at professionelle fra voksensystemet på et tidligt tidspunkt får kendskab til de unge og deres historik, kan også betyde, at der i højere grad tages højde for den unges situation, og at overgangen dermed bliver mindre abrupt. Samtidig er der også behov for at diskutere, hvorvidt systemet stiller de rette krav og på rette tidspunkt, for eksempel når de unge fylder 18 år. Selve kulturændringen i den borgerrolle, som den unge skal udfylde, betyder, at det 18. år markerer et skifte, hvor det forventes, at den unge på selvstændig og handlende vis påtager sig ansvar for eget liv, selv tager initiativ og udviser handlekraft for eksempel ved at tage en uddannelse. Det er ikke alle unge, der uden videre kan glide over i en mere aktiv rolle, hvor de eksempelvis selv skal definere deres ønsker og behov, og det afhænger i høj grad af de unges parathed og trivsel.

BYGGE BRO TIL UDDANNELSE OG BESKÆFTIGELSE

Det primære formål med samarbejdsmodellen er at bygge bro og skabe bedre vej for de unge til uddannelse og beskæftigelse. Vi har i dag omfattende viden om, at det går anbragte børn og unge dårligere end deres jævnaldrende, hvad angår blandt andet uddannelse og beskæftigelse (Egelund m.fl., 2009; Olsen, Egelund & Lausten, 2011). Blandt alle tidligere anbragte er det kun 41 procent, der har gennemført en ungdomsuddannelse, mens tallet for de ikke-anbragte er 79 procent eller næsten dobbelt så mange (Rambøll, 2012). Det er også tankevækkende, at tidligere anbragte i snit kun har 10 års erhvervserfaring, når de fylder 50 år (ibid.).

I kølvandet på de efterhånden talrige undersøgelser, der dokumenterer dårli-

ge prognoser for anbragte børn og unges uddannelse og beskæftigelse, har vi set et politisk og forskningsmæssigt ønske om at skabe bedre resultater. Ønsket forplanter sig bredt med nye traditioner inden for socialt indsatsarbejde og den tilhørende forskning, men et helt konkret nedslagspunkt er et øget fokus på anbragte børn og unges skolegang og uddannelse. Der har traditionelt set været en tendens til, at skolegang er blevet nedprioriteret sammenlignet med de mere sociale og adfærdsmæssige aspekter af behandlingsarbejdet. I dag ses i højere grad en opfattelse af, at uanset de problematikker, der måtte være til stede, så skal der ydes en fokuseret indsats på anbragte børn og unges skolegang. Det er også budskabet i nyere svensk forskning, hvor skolegang og uddannelse fremgår som de vigtigste parametre for de unges livschancer som voksne (Vinnerljung, Berlin & Hjern, 2011). En samarbejdsmodel som denne indgår således i et aktuelt ønske om generelt at skabe bedre betingelser for, at anbragte børn og unge kan opnå en uddannelse, om end der naturligvis også går et længerevarende forløb forud, som har betydning for de unges aktuelle uddannelsesparathed. Det har været værdifuldt for fagpersonerne at opdage, at de fra et helt tidligt tidspunkt skal have øje for de unges skolegang og uddannelse, når det gælder om at skabe bedre overgange:

"Det har været ekstremt lærerigt. Det her nørderi på denne målgruppe har været enormt sundt, fordi vi har fundet ud af nogle ting om denne målgruppe, som vi ikke har haft øje på før. Blandt andet hvor vigtigt det er, at vi allerede kommer ind og har fokus på uddannelse ved det fjortende år, og at det er noget, vi skal gøre meget mere."(Projektleder)

For fagpersonerne giver det god mening at have uddannelse og beskæftigelse som omdrejningspunkt for møderne med de unge. Det kan være rart for de unge, at det er uddannelse og ikke for eksempel deres misbrug eller øvrige problemer, der tages udgangspunkt i. Det skaber en anden og mere positiv tilgang til de unges situation:

"Det er et positivt afsæt. Vi sidder ikke og snakker om alt det negative, vi sidder ikke og snakker om "nå ja, du er anbragt, fordi sådan og sådan, dine forældre kan ikke finde ud af at være forældre". Vi sidder og snakker om fælles mål og håb og drømme i forhold til, hvordan er det her, hvordan skal det her skrues sammen, og vi sætter ikke forventningerne højere til den unge end det, som den unge kan leve op til." (Projektleder)

Det tyder således på, at et afsæt i uddannelse og beskæftigelse kan åbne for en mere anerkendende og ressourceorienteret tilgang til de unge. Der skal ikke desto mindre stadig være rum til at tage hånd om de sociale aspekter af indsatsen, som også er afgørende for at de unge, kan trives og opnå en selvstændig voksentilværelse.

RAMMER FOR UNGEINDSATSEN

Mens sociale forhold ikke behøver at udgøre omdrejningspunktet for ungeindsatsen omkring overgangen ved det 18. år, så udgør de en betydningsfuld kontekst, som også sætter visse betingende rammer for, hvad en samarbejdsmodel som denne alene kan udrette. I følgende afsnit gennemgås visse aspekter, som danner ramme for indsatsen, og som ikke alene kan adresseres af en samarbejdsmodel.

Barrierer hos de unge: SFI har gennem årene fulgt alle anbragte børn og unge født i 1995 og interviewet dem, siden de var helt små. I denne forløbsundersøgelse fremgår det tydeligt, at anbragte børn og unge typisk har komplicerede livsforløb bag sig (Egelund m.fl., 2008; Lausten m.fl., 2013). Hovedparten af børnene og de unge har oplevet opvækstvilkår med en ustabil familiestruktur, hvor forældrene er gået fra hinanden, og mødrene typisk er eneforsørgere eller har fået en ny partner. Kun knap 10 procent af anbragte 15-åriges forældre bor sammen, og hver fjerde af mødrene lever i 2009 i en husstand, der er karakteriseret som fattig i forhold til det relative fattigdomsmål (Lausten m.fl., 2013). Forskningen viser, at anbragte unges mødre ofte befinder sig uden for arbejdsmarkedet (cirka 64 procent) og har få økonomiske ressourcer. Hertil ses der en overhyppighed af psykisk sygdom blandt mødrene, hvor op imod 40 procent har en psykiatrisk diagnose.

De seneste resultater fra forløbsundersøgelsen viser endvidere, at en stor del af de anbragte, som nu er teenagere, er karakteriseret ved en række risikoforhold. Det fremgår således, at 15 procent af de unge viser tegn på depression, hvilket gælder 4,5 procent af unge generelt. Op mod halvdelen af de unge (43,7 procent) udviser selvskadende adfærd, mens det tilsvarende tal for den samlede ungdomsårgang er på 11 procent. De anbragte unge er også overrepræsenteret i forhold til at have udvist kriminel adfærd såsom at have gjort skade på andre (24,1 procent) (Lausten m.fl., 2013). Studier af anbringelsesforløb viser, at mange af de unge har oplevet adskillige sammenbrud i deres anbringelser, hvilket blandt andet bevirker mange skift i nære relationer (Egelund m.fl., 2010). Der tegner sig et mangefacetteret billede af de unges udfordringer med psykisk sårbarhed og risikoadfærd som centrale problemstillinger, og det understøttes i denne undersøgelse.

"Konkret er det problematisk med unge med misbrug. Især hash er et kæmpe problem." (Projektleder)

"Unge, som har de bedste intentioner, men har et stort misbrug, de møder ikke op. Eller en ung,

"Det har været værdifuldt for fagpersonerne at opdage, at de fra et helt tidligt tidspunkt skal have øje for de unges skolegang og uddannelse"

der har ADHD og er voldelig og har slået alle de andre (på skolen). Jeg synes mange gange, at det er det, der er problemet. Man kan se i de unges øjne, at de gerne vil, men at de opgiver. Det er barrierer udefra, som man ikke altid kan gøre noget ved. Man kan ikke forvente, at når man laver en plan for en ung, så holder den." (UU-vejleder)

Særligt misbrug og psykisk mistrivsel udgør svære udfordringer. Fagpersonerne efterlyser psykologisk bistand til de unge og beklager de sommetider lange ventelister, der kan være til psykologisk behandling. Der er sommetider et års ventetid på, at de unge kan komme til at tale med en psykolog, og det er en stopklods for de unges trivsel, som pauser hele processen.

EN SVÆR PROFESSIONEL OPGAVE

På den ene side af samarbejdsbordet sidder den unge med sin særlige livshistorie og sine særlige personlige udfordringer. På den anden side sidder fagpersonerne og har en professionel opgave, de skal løfte, nemlig at støtte de unge på vej mod uddannelse og beskæftigelse. De fagprofessionelle peger på, at der ofte består en svær opgave i at rykke de unge og give de unge motivation til for eksempel at starte på en uddannelse. De professionelle kan savne bedre forudsætninger for at hjælpe de unge videre, og særligt opleves de unges 'manglende motivation' som et problem. Det kan være modsætningsfyldt, at der sidder en række samarbejdsaktører, der er ivrige efter at hjælpe den unge, og at den unge ikke vil være med:

"Det, der også kan være en udfordring, er, at de her møder nogle gange kan blive for over-nursende. Der sidder en masse beredvillige samarbejdspartnere, som er klar til at byde ind med hvad som helst, og så sidder der en ung og tænker: "Jeg gider faktisk ikke lave noget". Det er udfordringen stadigvæk, at så sidder der en ung, som slet ikke er det samme sted overhovedet. Og så skal vi blive enige om de små bitte mål, det er en udfordring, hvor vi alle sammen kommer ned på et niveau og får aftalt helt små mål, så den unge kan gå herfra og tænke: 'Okay, det er det, jeg skal nu'." (Leder, foranstaltning)

Det kan være svært for fagpersonerne, som arbejder med udsatte unge, at vide, hvordan de skal tackle den unges tempo og adfærd under samarbejdet. De oplever, at de unge går i stå og mangler evnen til at gribe den ansvarlighed, der overdrages til dem. Forskere på efterværnsområdet argumenterer for, at man bør anlægge et mere nuanceret syn på alder og på definitionen af, hvornår man er voksen. Forskere, der arbejder med *life course theory*, tager afsæt i, at menneskers livscyklus skal ses i en historisk, social og kulturel kontekst (Horrocks, 2002). Det betyder, at alder afhænger af, hvornår samfundet klassificerer en som barn, ung og voksen, samt af vores individuelle følelse af at være voksen eller ej.

"Jeg tænker, man skal heller ikke være blind for, at mange af vores unge … Det kan godt være, de bliver 18 år, men altså psykisk, så er de kun 12, og derfor er de jo længere tid om at blive voksne og har mere brug for den der støtte, som vi kan give, eller systemet kan give, ikk'. Det kan være, de er 24-25 år først, når de er voksne, ikk', og kan tænke fornuftigt." (Sagsbehandler, ungeteam)

"Anbragte unges 18-års fødselsdag og overgang til et selvstændigt voksenliv udgør et potentielt kritisk brud, hvor efterfølgende udfordringer kan blive for store"

En familieplejekonsulent udtaler:

"Den erfaring, jeg har med de (anbragte og tidligere anbragte) unge, er, at de modnes senere. De er mere forvirrede lidt længere tid end andre unge."

De modnes senere og er generelt mere uafklarede om deres fremtid i en længere periode end andre unge (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). De unges parathed til som 18-årige at påtage sig en voksentilværelse med fokus på uddannelse og beskæftigelse er sommetider udfordredet, ligesom det ofte kan være tilfældet blandt unge generelt, som ikke er socialt udsatte.

Adgang til praktik samt uddannelses- og botilbud: En vigtig forudsætning for, at de unge kan opnå uddannelse og beskæftigelse, er imidlertid også, at der er praktik- og uddannelsespladser til stede, og det kan være en udfordring:

"Der er barrierer, hvis vi kigger på praktikpladser. Der er også noget arbejdsmarkedsmæssigt, hvis vi kigger ud i det private, at det kan ondelyneme være svært. Vi kan godt have intentioner om, at nu skal den ene eller anden i praktik, men hvor Silvan eller jem & fix, eller hvad ved jeg, bliver ved med at sige nej. Hvis vi kun laver tilbud i systemet, bliver det bobler, hvor alle er forstående – og det er ikke virkeligheden." (Projektleder)

Hvis de unge ikke kan opnå praktikpladser på arbejdspladser, der afspejler bredden af arbejdsmarkedet, det vil sige også i private virksomheder, så opnår de kun adgang til et lille hjørne af arbejdsmarkedet. Det begrænsede udbud af praktikpladser er helt generelt en udfordring. I en analyse fra AE (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd) ses det, at næsten 11.000 elever på erhvervsuddannelserne i 2012 manglede en praktikplads i en virksomhed. Tallet er det højeste i 8 år, og det afspejler, at hver gang én ung får en praktikplads, står der halvanden og mangler en plads. (AE, 2012). Mange af de unge har imidlertid en skolepraktikplads, men næsten 6.000 unge står helt uden og kan ikke færdiggøre deres uddannelse.

Et andet forhold, som har betydning for de unges samfundsdeltagelse og selvstændighed, er deres muligheder for at få et sted at bo. Det er en udfordring, der i højere grad karakteriserer landets store kommuner, hvor befolkningstæthed, begrænset boligudbud og deraf høje huslejer gør betingelserne svære for udsatte unge. Opnåelse af bolig er helt centralt for, at de unge overhovedet kan komme videre og fokusere på for eksempel det at starte på en uddannelse, og er det ikke tilgængeligt, sætter det en kæp i hjulet.

Samfundsmæssige normer: Vi ser i dag et generelt samfundsmæssigt fokus på uddannelse og professionalisering. Tidligere var der intet usædvanligt i at være ufaglært, og det behø-

vede ikke at indvirke på ens udfoldelsesmuligheder i arbejdslivet. De tider har ændret sig, og der stilles i dag langt større krav til uddannelse og faglige kompetencer. På baggrund af den økonomiske krise har vi i dag flere unge i uddannelse, men samtidig også markant højere ungdomsarbejdsløshed. Beskæftigelsen for unge i alderen 15-29 år er siden krisens start faldet med 80.000 personer, og i 2011 var ungdomsarbejdsløsheden på 11,2 procent sammenlignet med ca. 6 procent, før krisen satte ind (AE, 2011). Det begrænsede udbud af elev- og praktikpladser og den høje arbejdsløshed blandt unge er generelle samfundsmæssige vilkår, som stiller udsatte og anbragte unge svært. Forholdene skaber et udskilningsløb, der i højere grad tilgodeser de ressourcestærke unge set i forhold til udsatte unge med skæve profiler. Det allestedsnærværende krav om uddannelse og beskæftigelse undtager imidlertid ikke udsatte grupper, og der er en kamp om pladser, som det måske i særlig grad for de udsatte unge kan være svære at vinde.

BYGGESTEN TIL EN FORBEDRET UNGEINDSATS

Der er i dag med rette større fokus på efterværnsinitiativer – vores generelle erfaringer viser, at anbragte unges 18-års fødselsdag og overgang til et selvstændigt voksenliv udgør et potentielt kritisk brud, hvor efterfølgende udfordringer kan blive for store. Samarbejdsmodellen, som har været gennemgående tema i denne artikel, udgør en organisatorisk ramme for en forbedret ungeindsats. Det er umiddelbart et banalt tiltag – at samarbejde på tværs og henover tid – men det er ikke desto mindre en i høj grad meningsfuld forbedring af den hidtidige kommunale samarbejdskultur og den hidtidige overgang mellem forvaltningssystemer og de tilhørende lovområder. Samtidig kan det forbedrede samarbejde lede til lettere overgange mellem de unge og en plads i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. De foreløbige erfaringer med samarbejdsmodellen, understøtter behovet for øvrige og stadig flere efterværnsindsatser, da overgangen omkring det 18. år fortsat er svær. Et helt centralt argument for øget efterværn er erkendelsen af, at anbragte unge ikke kan forventes at indtage samme aldersmæssige udviklingsforløb, som øvrige unge og ikke kan trække på et socialt personligt netværk, som øvrige unge kan. Der er derfor brug for, at de unge tilbydes flerartet støtte op til og efter det 18. år, og i udmøntningen af denne ungeindsats kan et forbedret tværfagligt samarbejde udgøre en vigtig byggesten. ●

LITTERATUR

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2012): 11.000 unge mangler en praktik-plads i en virksomhed. Af Mie Dalskov Pihl. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011): Ungdomsarbejdsløsheden tæt på fordoblet under krisen. Af Erik Bjørsted. København: Arbejderbe-vægelsens Erhvervsråd.

Bakketeig, E & E. Backe-Hansen (2008): Forskningskunnskap om ettervern. Oslo: Norsk Institut for forskning om opvekst, velferd og aldring, NOVA rapport 17/2008.

Egelund, T., P.S. Christensen, T.B. Jakobsen, T.G. Jensen & R.F. Olsen (2009): Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:24.

Egelund, T., T.B. Jakobsen, I. Hammen, M. Olsson & A. Høst (2010): Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:06.

Egelund, T., D. Andersen, A.-D. Hestbæk, M. Lausten, L. Knudsen, R.F. Olsen & F. Gerstoft (2008): Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:23.

Heinz, W.R. (2009): "Youth Transitions in an Age of Uncertainty". In: Furlong, A. (ed.): Handbook of Youth and Young Adulthood. New Perspectives and Agendas. London and New York: Routledge.

Horrocks, C (2002): "Using Life Course Theory to Explore the Social and Developmental Pathways of Young People Leaving Care". Journal of Youth Studies 5 (3), s. 325-336.

Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen (2013): Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:07.

Luckow, S. T., T. B. Jakobsen, A. P. Langhede & J. H. Pejtersen (2013): Bedre overgange for udsatte unge. Midtvejsevaluering af efterværnsinitiativet 'Vejen til uddannelse og beskæftigelse'. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:20.

Mølholt, A., S. Stage, J.H. Pejtersen & P. Thomsen (2012): Efterværn for tidligere anbragte unge. En videns- og erfaringsopsamling. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 12:04.

Olsen, R.F., T. Egelund & M. Lausten (2011): Tidligere anbragte som unge voksne. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 11:35.

Rambøll (2012): Anbragte børns læring. Personer, der har været anbragt som barn eller ung (notat). København: Egmont Fonden.

Vinnerljung, B., M. Berlin & A. Hjern (2011): "School Performance in Primary School and Psychosocial Problems in Young Adulthood Among Care Leavers from Long Term Foster Care". Children and Youth Services Review, (33)12, s. 2489–2497